

The Effectiveness of the Family Oriented Psychological Program based on the Islamic-Iranian Model on Reducing Aggression and Increasing Adjustment in Couples

ARTICLE INFO

Article Type

Analytical Review

Aurhors

Banafsheh Latifi¹,

Bahram Mirzaeian^{2*}

How to cite this article

Bahram Mirzaeian. The Effectiveness of the Family Oriented Psychological Program based on the Islamic-Iranian Model on Reducing Aggression and Increasing Adjustment in Couples. 2019; 3 (5): 32-39

ABSTRACT

This study aimed to investigate the effectiveness of the family oriented psychological program based on the Islamic-Iranian model on reducing aggression and increasing adjustment in couples. This study was a quasi-experimental pretest-posttest design with the control group. The study population consisted of the parents of all junior high-school students from Babol in the academic year of 2018- 2019. The sample consisted of 20 parents (10 couples), whom were selected by available sampling method and randomly recruited to each group. Then, the experimental group members participated in 10 sessions of 90-minute family oriented psychological program based on the Islamic-Iranian model, while the control group did not receive any therapy. The data collection tools were Aggression Questionnaire (Buss & Perry, 1992) and Spanir Adjustment Scale (1976). Then, the data were analyzed using SPSS.v21 software and MANCOVA statistical test. The results indicated that family oriented psychological program based on the Islamic-Iranian model has a significant impact on aggression and marital adjustment in couples. Based on the findings of this study, family oriented psychological program based on the Islamic-Iranian model can decrease aggression and increase marital adjustment in couples and thus could be used as an effective interventional method.

Keywords: family oriented psychological program based on the Islamic-Iranian model, aggression, marital adjustment, couples.

¹MA in Clinical Psychology, Islamic Azad University, Sari, Iran.

²Assistant Professor of Psychology Department, Islamic Azad University, Sari, Iran.

*Correspondence:

Address: Islamic Azad University, Sari, Iran.

Phone:

Email: bahrammirzaeian@gmail.com

Article History

Received: 2020/03/24

Accepted: 2020/06/20

ePublished: 2020/08/11

اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری زوجین

بنفشه لطیفی^۱

کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

بهرام میرزائیان^۲

استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. (نویسنده مسئول)

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری زوجین انجام شد. پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری پژوهش حاضر در برگزیده والدین دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهرستان بابل در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود. با عنایت به نیمه-آزمایشی بودن طرح، نمونه‌ای به حجم ۲۰ نفر (۱۰ زوج) با توجه به معیارهای شمول از بین افراد جامعه آماری به صورت در دسترس انتخاب شدند. اعضای نمونه به صورت جابجایی تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. سپس شرکت‌کنندگان گروه آزمایش در ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی شرکت کردند؛ در حالی که اعضای گروه کنترل هیچ درمانی دریافت نکردند. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه پرخاشگری باس و پری (۱۹۹۲) و پرسشنامه سازگاری زناشویی اسپانیر (۱۹۷۶) بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده شد. نتایج نشان داد برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر پرخاشگری و سازگاری زناشویی زنان متأهل تأثیر معناداری دارد. طبق یافته‌های این پژوهش، برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی سبب کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری زناشویی در زوجین می‌شود و می‌توان از آن به عنوان یک روش مداخله‌ای مؤثر سود جست.

کلید واژه‌ها: برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی، پرخاشگری، سازگاری زناشویی، زوجین.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۳/۳۱

نویسنده مسئول: b.latifi8764@gmail.com

bahrammirzaeian@gmail.com

مقدمه

از دیدگاه روان‌شناسان، شالوده یک جامعه ایده‌آل از خانواده سالم پی‌ریزی می‌شود. نهاد خانواده سیستم پویا و فعالی است که عناصر موجود در آن روی هم تأثیر متقابل دارند که گاهی این تعادل به هم می‌خورد. این تعادل عاملی مهم در تعارضات و اختلافات خانوادگی و زناشویی است^(۱). زمانی که تعارض روی می‌دهد روابط تحت تأثیر قرار می‌گیرند در نتیجه تعارض نقطه بحرانی در روابط زناشویی است. سالم یا ناسالم بودن یک رابطه به مقدار تعارض بین افراد درگیر چندان وابسته نیست، بلکه به چگونگی توزیع و نحوه حل تعارض بستگی دارد^(۲).

اگرچه بسیاری از افراد بر این باورند که حفظ رضایت‌مندی از ازدواج یکی از مهم‌ترین اهداف زوجین در زندگی است؛ اما متأسفانه مسیر موفقیت در زندگی زناشویی با موانع مختلفی مواجه می‌شود که مستلزم تلاش برای حفظ رابطه به‌رغم وجود این موانع و تعارضات است^(۳). ضرورت تلاش برای حفظ روابط به این

خاطر است که ارتباطات اجتماعی نزدیک، بهزیستی روان‌شناختی را بهبود می‌بخشد و توانایی رشد و حفظ روابط عاشقانه، کاهش تنش روان‌شناختی و جسمانی را به دنبال دارد^(۴). با توجه به آمارهای مختلفی که مسؤولان ارائه داده‌اند، طلاق در جامعه ما روند رو به رشدی دارد، به نحوی که بین سال‌های ۷۹ تا ۸۴ آمار ازدواج، رشدی معادل ۱۷ درصد و طلاق نیز رشدی برابر ۴۰ درصد داشته است. بنابراین، بدیهی است که یک رابطه ناسازگار منجر به توقف و رکود سلامت و رشد اعضای آن خانواده خواهد شد^(۵). از عوامل مؤثر بر طلاق زوجین، پرخاشگری و ناسازگاری در روابط زناشویی است. در چند دهه گذشته، پرخاشگری یکی از گسترده‌ترین موضوعات مطالعاتی در روان‌شناسی بوده است. تحقیقات طولی نشان داده‌اند که پرخاشگری یک عامل مهمی است که بر مسائل روان‌شناختی، هیجانی و اجتماعی فرد اثر می‌گذارد^(۶). پرخاشگری رفتاری است که با نیت جراحت، صدمه یا آسیب رساندن به دیگران تعریف می‌شود و به‌عنوان مسأله جدی در حوزه سلامت روان در فرهنگ‌های غربی و شرقی در نظر گرفته می‌شود^(۷).

ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که رفتار پرخاشگری می‌تواند عواقب نامطلوبی همچون سلامت جسمانی و روان‌شناختی ضعیف، نقص در رشد اجتماعی و ارتکاب جرم در بزرگسالی را به همراه داشته باشد^(۸). به‌طور خاص، پرخاشگری مشکلات متعددی همچون بزهکاری، مشکلات زناشویی، افسردگی، سوء‌مصرف مواد، مشکلات شدید در روابط و مسائل شغلی را به وجود می‌آورد^(۹). به همین دلیل، شناسایی و مدیریت رفتار پرخاشگری چالش بالینی فراوانی را ایجاد کرده است و در نتیجه، شناسایی راه‌کارهای مؤثر می‌تواند راه‌گشای درمانگران و برنامه‌ریزی مداخلات درمانی باشد^(۱۰).

علاوه بر این، ناسازگاری در روابط زناشویی نیز می‌تواند بحران‌های عاطفی جدی در تعاملات زوجین ایجاد کند. سازگاری زناشویی مفهومی است که اولین بار توسط اسپانیر و کول^(۱۱) ارائه شد؛ که می‌تواند به‌عنوان یک فرایند دایمی در نظر گرفته شود. اسپانیر و کول این فرایند را به‌عنوان وقایع، شرایط و تعاملات زندگی که یک زوج را در طی سازگاری به جلو حرکت می‌دهد، تعریف کرده‌اند^(۱۲). ناسازگاری در مقابل سازگاری قرار دارد و هرگاه سازگاری بین زوج‌ها کم شود به تدریج ناسازگاری جای آن را می‌گیرد. تقریباً می‌توان گفت همه زوج‌ها کم و بیش این نوع ناسازگاری را تجربه می‌کنند. اما گاهی اوقات میزان و شدت ناسازگاری به حدی می‌رسد که زوج‌ها نمی‌توانند همدیگر را تحمل کنند و ممکن است به پرخاشگری و دعوا دست بزنند و به اصرار خواهان طلاق و جدایی باشند^(۱۳).

از این‌رو، شناسایی رویکردهای آموزشی مؤثر به منظور کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری زوجین بسیار سودمند خواهد بود. یکی از این رویکردها، برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی است. نتایج پژوهش‌های مختلف، اهمیت و توجه به متغیرهای متناسب با زمینه‌های فرهنگی هر جامعه‌ای را در مداخله‌های روان‌شناختی روشن می‌سازد^(۱۴). از این‌رو، برخی از پژوهشگران با توجه به اهمیت نهاد خانواده و مداخله‌های روان‌شناختی همسو با فرهنگ جامعه، در صدد برآمدن تا برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی طراحی نمایند^(۱۵). در این برنامه به تعریف خانواده مطلوب در این الگو که همان بندگی خداست نیز توجه شده است و این هدف نهایی در نظام ارزشی دین مبین اسلام است. در سایه چنین خانواده‌ای نیت

مدرسه دخترانه غیر دولتی متوسطه اول معرفت انتخاب شد. با توجه به طرح پژوهش، پژوهشگر نمونه‌ای به حجم ۲۰ نفر (۱۰ زوج) با توجه به معیارهای شمول به صورت داوطلبانه انتخاب کرد. اعضای نمونه به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند؛ بدین ترتیب در هر گروه تعداد ۱۰ نفر حضور داشتند. برای افراد شرکت‌کننده در این پژوهش، ملاک‌هایی همچون دامنه سنی ۲۰ تا ۴۵ سال، سابقه ۵ سال زندگی زناشویی و داشتن فرزند مشغول به تحصیلی در دوره اول متوسطه برای ورود به پژوهش در نظر گرفته شد. علاوه بر این، ابتلا به اختلالات روان‌پزشکی همبود و عدم تمایل به شرکت در پژوهش به عنوان ملاک خروج انتخاب شد. بعد از بررسی ملاک‌های ورود و خروج، افراد واجد شرایط در پژوهش شرکت داده شدند. جهت انجام مطالعه آزمایشی، در فصل پاییز سال ۱۳۹۸، قبل و بعد از اجرای برنامه آموزشی، ابزارهای گردآوری داده (پرسش‌نامه‌ها) در بین افراد گروه آزمایش و کنترل، توزیع شد. بعد از توزیع پرسش‌نامه‌ها، اطلاعات با استفاده از روش‌های آماری مناسب تجزیه و تحلیل شد. ابتدا به کلیه افراد در رابطه با پژوهش توضیحاتی ارائه شد. در این توضیحات تا جایی که سوگیری ایجاد نکند، افراد شرکت‌کننده در جریان روند پژوهش قرار گرفتند. بعد از ارائه توضیحات سعی شد از شرکت‌کنندگان رضایت آگاهانه به صورت شفاهی برای شرکت در پژوهش اخذ شود. سپس، پرسش‌نامه‌های از نظر تکمیل درست آیت‌ها بررسی شدند. در نهایت، پرسش‌نامه‌ها جهت پاسخ‌گویی به فرضیه‌های پژوهش تجزیه و تحلیل شدند. در پژوهش حاضر، برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی در ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به صورت گروهی و بر اساس پروتکل تدوین شده توسط روایی، افروز، حسینیان، خدایاری فرد و فرزاد^(۱۴) در بین اعضای گروه آزمایش اجرا شد.

الهی و انجام عمل نیک توسط اعضای خانواده، ثبات و تحکیم خانواده را تضمین می‌کند. همچنین، اهداف دیگری مانند آرامش درونی همسران، مودت و رحمت از راه تأمین نیازهای عاطفی، جنسی، اجتماعی و اقتصادی و تولید مثل و تربیت فرزندان و در نهایت پیش‌گیری از انواع انحرافات اجتماعی وجود دارد که نیل به همه این اهداف با حاکمیت اخلاق و ارزش‌های دینی میسر و ممکن است^(۱۵).

در نهایت، باید به این موضوع مهم توجه داشت که جامعه ایران یک جامعه دین‌دار، دین‌محور و خدامحور است و در آن پابندی به دین و سنت یافت می‌شود. اما، در عصر حاضر نظام خانواده دچار مشکلاتی شده است که ناشی از تضاد و چالش بین دو فرهنگ غربی و دینی است و آثار این تضاد را می‌توان در نظام خانواده با افزایش آمارهای طلاق که حاکی از کاهش میزان رضایت زناشویی است، مشاهده نمود^(۱۶). بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری زوجین انجام شد.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه برای بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر پرخاشگری و سازگاری زوجین استفاده شد. در این پژوهش پرخاشگری و سازگاری زوجین متغیر وابسته و آموزش هوش هیجانی، متغیر مستقل در نظر گرفته شد. جامعه آماری پژوهش حاضر در برگیرنده والدین کلیه دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه شهرستان بابل در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که تعداد آن‌ها بیش از ۲۰۰۰ نفر برآورد شد. از بین مدارس مختلف شهرستان بابل،

جدول ۱: خلاصه محتوای جلسات برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی^(۱۱)

جلسه	موضوع	محتوا
اول	آشنایی کلی با برنامه خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی	آشنایی اعضای گروه با یکدیگر و ایجاد جو توأم با اعتماد، آشنایی با اهداف برنامه، تعداد و زمان جلسات و اصول اخلاقی از جمله حفظ اسرار، روشن‌سازی اهمیت انجام تکالیف در طول جلسات
دوم	مهارت خودآگاهی	آشنایی با اهمیت خودآگاهی و نقش آن در روابط زوجین و احساس ارزشمندی فردی، نگاهی بر نقاط مثبت و ضعف خود و همسر با نگاه الگویی بر سیره پیامبر اسلام (ص)، آشنایی با مهارت شکرگزاری و قدردانی. تکلیف: کاربرگ تعیین نقاط قوت و ضعف از دیدگاه خود و همسر
سوم	مهارت ارتباط مؤثر	بررسی تکلیف جلسه گذشته، آشنایی با اهمیت مهارت همدلی در روابط زوجین با بیان مثال - هابی از الگوی پیامبر اسلام (ص) و با بیان آیات و احادیث، آموزش مهارت گوش دادن فعال و مهارت همدلی. تکلیف: کاربرگ تمرین مهارت همدلی با ارائه مثال‌ها، معرفی کتاب متناسب با برنامه
چهارم	مهارت مثبت اندیشی	بررسی تکلیف جلسه گذشته، آشنایی با اهمیت مهارت‌های مثبت اندیشی، آشنایی با مهارت دعا و خودگویی مثبت. تکلیف: کاربرگ تمرین مثبت اندیشی
پنجم	مهارت حل مسأله	آشنایی با مهارت پنج مرحله‌ای حل مسأله، آشنایی با انواع سبک‌های حل تعارض و اهمیت کاربرد روش‌های حل تعارض با نگاه بر الگوی پیامبر اسلام (ص)، آشنایی با مهارت توکل به خدا. تکلیف: کاربرگ اجرای مراحل مهارت حل مسأله برای حل مشکل بین فردی زوجین
ششم	مهارت کنترل خشم	بررسی تکلیف جلسه گذشته، آشنایی با مدیریت هیجان خشم با نگاه الگویی بر پیامبر اسلام (ص)، آشنایی با دو روش مقابله‌ای هیجان مدار و مسأله مدار سالم، آشنایی با تمرین آرام بخشی. تکلیف: کاربرگ مهارت‌های مقابله‌ای فرد، روش‌های کنترل خشم اختصاصی
هفتم	مهارت ارتباط زناشویی	بررسی تکلیف جلسه گذشته، آشنایی با روش‌های ایجاد صمیمیت زناشویی بر پایه الگوی پیامبر اسلام (ص) و آموزش رفتارهای عاطفی و جنسی مطلوب زوجین با نگاه بر تعالیم اسلام. تکلیف: بازنگری و اصلاح رفتارهای عاطفی و جنسی، معرفی کتاب متناسب با موضوع بحث

جلسه	موضوع	محتوا
هشتم	مهارت فرزند پروری	بررسی تکلیف جلسه گذشته، آشنایی با روش‌های ارتباط مناسب با فرزند با نگاه بر تعالیم اسلامی و بر پایه الگوی پیامبر اسلام (ص) با ذکر مثال و داستان. تکلیف: کاربرگ تمرین مهارت ارتباط با فرزند، معرفی کتاب متناسب با موضوع بحث
نهم	مهارت مدیریت زمان (امور زندگی)	بررسی تکلیف جلسه گذشته، آشنایی با مهارت مدیریت زمان و کاربرد آن در کار، امور مالی، اوقات فراغت، آشنایی با اهمیت صلح‌رحم با نگاه الگویی بر پیامبر اسلام (ص) با ذکر مثال، حدیث و داستان در رابطه با موضوع. تکلیف: کاربرگ تمرین برنامه‌ریزی مدیریت امور منزل
دهم	جمع‌بندی مطالب	بررسی تکلیف جلسه گذشته، خلاصه و جمع‌بندی مطالب ارائه‌شده در طول دوره، پاسخ به سؤالات زوجین. اجرای پس‌آزمون در پایان جلسه

مورد بررسی قرار گرفته است. بدین منظور، ابتدا از طریق تحلیل عاملی تأییدی، روایی ساختاری پرسش‌نامه بررسی و تأیید شده و میزان اعتبار، برای عامل‌های رضایت‌مندی، توافق و انسجام به شیوه آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۸۹ و ۰/۸۶ و برای کل پرسش‌نامه ۰/۹۲ به دست آمده است (عیسی‌نژاد، احمدی و اعتمادی، ۱۳۸۹).

برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از ابزارهای گردآوری اطلاعات، از نرم‌افزار SPSS.v21 و از شاخص‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. پس از گردآوری اطلاعات، ۱) جهت توصیف وضعیت جمعیت شناختی نمونه‌های آماری از فراوانی و درصد؛ ۲) جهت بررسی توصیفی متغیرهای پژوهش (مستقل و وابسته) از میانگین و انحراف معیار؛ و ۳) برای آزمون و تجزیه و تحلیل اثر متغیر مستقل (آموزش هوش هیجانی) بر متغیرهای وابسته (پرخاشگری و سازگاری زناشویی)، از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره جهت مقایسه تفاضل نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون استفاده شد. جهت رعایت اصول اخلاقی پژوهش، از کلیه افراد مورد پژوهش برای شرکت در مطالعه، رضایت آگاهانه اخذ گردید و به شرکت‌کنندگان این اطمینان داده شد که نتایج به‌طور محرمانه نگهداری خواهند شد. سپس اهداف پژوهش برای شرکت‌کنندگان در حد مورد نیاز توضیح داده شد و در نهایت از بین کسانی که به‌طور داوطلبانه مایل به شرکت در پژوهش بودند، اعضای گروه آزمایش و گواه به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. همچنین، به اعضای گروه کنترل اطمینان داده شد در صورت تمایل بعد از اتمام پژوهش، ۸ جلسه برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی برای آن‌ها اجرا خواهد شد.

یافته‌ها

میانگین (انحراف معیار) سن گروه آزمایش $38/6 \pm 4/47$ و میانگین (انحراف معیار) سن گروه گواه $37/9 \pm 3/10$ محاسبه شد. به‌منظور سنجش هم‌تا بودن دو گروه از نظر میانگین سنی از آزمون t استودنت استفاده شد. نتایج نشان داد، بین دو گروه تفاوت معناداری از نظر میانگین سن وجود ندارد ($P=0/689$)؛ $t_{28}=0/406$. نتایج ارائه شده در جدول ۲، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی همچون میانگین و انحراف معیار شرکت‌کنندگان را به تفکیک گروه در متغیرهای پرخاشگری و سازگاری زناشویی نشان می‌دهد.

برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه‌های به شرح زیر استفاده شد. **پرسش‌نامه پرخاشگری باس و پری (۱۹۹۲):** نسخه جدید پرسش‌نامه پرخاشگری که نسخه قبلی آن تحت عنوان پرسش‌نامه خصومت بود، توسط باس و پری (۱۹۹۲) مورد بازنگری قرار گرفت. این پرسش‌نامه یک ابزار خود گزارشی است که شامل ۲۹ عبارت و چهار زیر مقیاس است، که عبارت است از پرخاشگری بدنی (PA)، پرخاشگری کلامی (VA)، خشم (A)، و خصومت (H)، آزمودنی‌ها به هر یک از عبارات در یک طیف ۵ درجه‌ای از: کاملاً شبیه من است^(۵)، تا حدودی شبیه من است^(۴)، نه شبیه من است نه شبیه من نیست^(۳)، تا حدودی شبیه من نیست^(۲)، تا به شدت شبیه من نیست^(۱). دو عبارت ۹ و ۱۶ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. نمره کل برای پرخاشگری با مجموع نمرات زیرمقیاس‌ها به‌دست می‌آید. جهت سنجش اعتبار درونی مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج نشانگر همسانی درونی زیرمقیاس پرخاشگری بدنی ۰/۸۲، پرخاشگری کلامی ۰/۸۱، خشم ۰/۸۳ و خصومت ۰/۸۰ بود (باس و پری، ۱۹۹۲). به‌منظور هنجاریابی پرسش‌نامه در جمعیت ایرانی نیز، انصاری (۱۳۸۶) شاخص‌های روان‌سنجی این ابزار را مطلوب ارزیابی کرد. ضریب پایایی این پرسش‌نامه به شیوه بازآزمایی برابر با ۰/۷۸ بود. پرسش‌نامه سازگاری زناشویی اسپانیل (۱۹۷۶): در این پژوهش از پرسش‌نامه سازگاری زوجی اصلاح‌شده برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به سازگاری زناشویی استفاده شد. فرم اصلی این پرسش‌نامه توسط گراهام بی اسپانیل (DAS) تنظیم شده است. فینچام و برادبوری نیز پس از مطرح کردن نظریه خود در مورد کیفیت زناشویی، این پرسش‌نامه را به‌عنوان ابزاری مناسب برای ارزیابی کیفیت زناشویی معرفی می‌کنند. این پرسش‌نامه از روی فرم اصلی ۳۲ سؤالی اسپانیل ساخته شده است که به‌صورت طیف ۶ تایی نمره‌گذاری می‌شود. پاسخ «همیشه اختلاف داریم» نمره ۱ و پاسخ «دایم توافق داریم» نمره ۶ می‌گیرد. این ابزار از سه خرده‌مقیاس همفکری و توافق، رضایت و انسجام تشکیل شده است که در مجموع نمرات بالا نشان‌دهنده کیفیت زناشویی بالاتر است. تحلیل عاملی تأییدی، ساختار سه عاملی پرسش‌نامه را در ایالات متحده آمریکا تأیید کرده و روایی آن را نشان داده است. اعتبار پرسش‌نامه نیز به شیوه آلفای کرونباخ در مطالعه هولیست و میلر از ۰/۸۰ تا ۰/۹۰ گزارش شده است. روایی و اعتبار این پرسش‌نامه، توسط عیسی‌نژاد

جدول ۲: بررسی توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
پرخاشگری بدنی	آزمایش	۲۳/۲۰	۸/۰۵	۱۸/۲۰	۴/۲۳
	گواه	۲۱/۳۰	۳/۳۶	۲۱/۷۰	۴/۲۴
پرخاشگری کلامی	آزمایش	۱۲	۵/۳۱	۹/۹۰	۳/۶۳
	گواه	۱۱/۶۰	۲/۵۰	۱۲/۷۰	۰/۸۲
خشخشم	آزمایش	۱۹/۲۰	۳/۸۸	۱۳	۱/۸۸
	گواه	۱۸/۹۰	۳/۵۱	۲۰	۱/۴۹
خصوصیت	آزمایش	۲۳/۱۰	۱/۷۲	۱۴/۵۰	۱/۵۸
	گواه	۲۱/۶۰	۳/۸۰	۲۱/۸۰	۱/۹۳
پرخاشگری	آزمایش	۷۷/۵۰	۱۲/۷۳	۵۵/۶۰	۶/۹۹
	گواه	۷۳/۴۰	۴/۳۰	۷۶/۲۰	۴/۶۱
همفکری و توافق	آزمایش	۲۲/۶۰	۵/۵۴	۲۵/۹۰	۴/۷۴
	گواه	۲۴/۲۰	۳/۷۹	۲۴/۱۰	۴/۴۸
رضایت	آزمایش	۲۲/۱۰	۵/۶۰	۲۳/۶۰	۵/۶۴
	گواه	۲۱/۲۰	۵/۲۲	۲۱/۵۰	۵/۲۷
انسجام	آزمایش	۲۲/۸۰	۶/۶۶	۲۵/۲۰	۶/۵۹
	گواه	۲۲/۸۰	۶/۶۶	۲۳/۳۰	۶/۰۷
سازگاری زناشویی	آزمایش	۶۷/۵۰	۱۴/۰۳	۷۴/۷۰	۱۵/۶۲
	گواه	۶۸/۲۰	۱۵/۰۹	۶۸/۹۰	۱۴/۳۴

متغیر مستقل (گروه‌ها) همگن یا برابر است. یکی دیگر از پیش-فرض‌های تحلیل کوواریانس، همگنی شیب رگرسیون است. برای اثبات همگنی شیب رگرسیون باید مقدار F تعامل بین متغیر هم‌پراش و مستقل در همه گروه‌ها محاسبه شود. اگر این شاخص معنادار نباشد، پیش‌فرض همگنی شیب رگرسیون رعایت شده است. در پژوهش حاضر، سطح معناداری مقدار F تعامل هم‌پراش برای کلیه متغیرها بزرگ‌تر از $0/05$ بود که معنادار نیست و می‌توان نتیجه گرفت که فرض صفر رد نشده است و پیش‌فرض همگنی شیب رگرسیون رعایت شده است. در نتیجه، با رعایت کلیه پیش‌فرض‌ها، استفاده از آزمون پارامتری تحلیل کوواریانس چندمتغیره بلامانع است. برای بررسی تأثیر برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر پرخاشگری در زوجین، با توجه به برآورده شدن پیش‌فرض‌های آزمون پارامتریک، از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده شد.

قبل از هرگونه آزمونی که با فرض نرمال بودن داده‌ها صورت می‌گیرد، باید آزمون نرمال بودن صورت گیرد. بر این اساس، برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون شاپیرو-ویلک استفاده شد. بررسی نرمال بودن داده‌ها، فرض صفر مثبتی بر اینکه توزیع داده‌ها نرمال است، در سطح خطای $0/05$ مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین، اگر آماره آزمون بزرگ‌تر یا مساوی $0/05$ به دست آید، در این صورت دلیلی برای رد فرض صفر مثبتی بر اینکه داده نرمال است، وجود نخواهد داشت. در پژوهش حاضر، با توجه به اینکه سطح معناداری متغیرهای مورد بررسی در آزمون شاپیرو-ویلک بالاتر از $0/05$ است، می‌توان گفت که توزیع داده‌ها نرمال است. همچنین، نتایج آزمون لون نشان داد که واریانس خطای گروه‌ها با همدیگر برابر بوده و تفاوتی بین آن‌ها مشاهده نشده است. نتایج آزمون M با کس به‌عنوان یکی از پیش‌فرض‌های آزمون تحلیل کوواریانس بیانگر آن بود برای مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون، ماتریس کوواریانس متغیرهای وابسته در تمام سطوح

جدول ۳: تأثیر برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر پرخاشگری

متغیر	منبع	df	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری	اندازه اثر
پرخاشگری بدنی	هم‌پراش	۱	۰/۴۰۵	۰/۰۱۸	۰/۸۹۵	-
	گروه	۱	۴۸/۱۵۸	۲/۱۴۰	۰/۱۶۶	-
پرخاشگری کلامی	خطا	۱۴	۲۲/۵۰۵			
	هم‌پراش	۱	۷/۶۹۸	۱/۰۸۵	۰/۳۱۵	
خشخشم	گروه	۱	۴۲/۵۲۱	۵/۹۹۵	۰/۰۲۸*	۰/۳۰۰
	خطا	۱۴	۷/۰۹۳			
خصوصیت	هم‌پراش	۱	۵/۱۰۵	۲/۲۹۸	۰/۱۵۲	
	گروه	۱	۲۳۲/۴۴۰	۱۰۴/۶۱۷	۰/۰۰۰**	۰/۸۸۲
خصوصیت	خطا	۱۴	۲/۲۲۲			
	هم‌پراش	۱	۴۰/۹۹	۱/۱۸۲	۰/۲۹۵	
خصوصیت	گروه	۱	۲۴۷/۳۹۰	۷۱/۳۳۱	۰/۰۰۰**	۰/۸۳۶

متغیر	منبع	df	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری	اندازه اثر
	خطا	۱۴	۰/۴۶۸		-	
	هم پراش	۱	۲۹/۷۳۲	۰/۸۳۹	۰/۳۷۲	
پرخاشگری	گروه	۱	۱۹۱۰/۲۸۷	۵۳/۹۲۱	۰/۰۰۰**	۰/۷۶۰
	خطا	۱۴	۳۵/۴۲۸			

$$P < .05^* \quad P < .01^{**}$$

به ترتیب به اندازه ۰/۷۶۰، ۰/۳۰۰، ۰/۸۸۲ و ۰/۸۳۶ درصد ناشی از اجرای متغیر مستقل (برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی) بوده است. برای بررسی تأثیر برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر سازگاری زناشویی زوجین، با توجه به برآورده شدن پیش‌فرض‌های آزمون پارامتریک، از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده شد.

با توجه به نتایج مندرج در جدول ۳، مقدار F تأثیر متغیر مستقل بر مؤلفه‌های پرخاشگری کلامی، خشم، خصومت و نمره کلی پرخاشگری معنادار شده است ($P < .05$). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر کاهش پرخاشگری زوجین تأثیر دارد. همچنین، میزان اندازه اثر (مجذور اتا) بیانگر آن است که تغییرات نمرات گروه‌ها در پرخاشگری و مؤلفه‌های پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت

جدول ۴: تأثیر برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر سازگاری زناشویی

متغیر	منبع	df	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری	اندازه اثر
	هم پراش	۱	۲۶/۳۸۰	۵/۴۰۳	۰/۰۳۵	
همفکری و توافق	گروه	۱	۳۸/۰۹۵	۷/۸۰۲	۰/۰۱۴*	۰/۳۴۲
	خطا	۲۷	۰/۸۸۳			
	هم پراش	۱	۱/۲۵۴	۰/۸۴۶	۰/۳۷۲	
رضایت	گروه	۱	۳/۱۴۰	۲/۱۱۹	۰/۱۶۶	-
	خطا	۲۷	۱/۴۸۱			
	هم پراش	۱	۸/۹۲۱	۲/۱۸۹	۰/۱۶۰	
انسجام	گروه	۱	۲۸/۱۸۹	۶/۹۱۸	۰/۰۱۹*	۰/۳۱۶
	خطا	۲۷	۴/۰۷۵			
	هم پراش	۱	۳۸۵۳/۷۵۲	۳۳۵/۵۴۲	۰/۰۰۰	
سازگاری زناشویی	گروه	۱	۰۲۹۲۰۷	۱۸/۰۲۶	۰/۰۰۱**	۰/۵۱۵
	خطا	۲۷	۱۱/۴۸۵			

$$P < .05^* \quad P < .01^{**}$$

شرام^(۱۷)، حسینی دولت‌آبادی و سعادت^(۱۸)، عندلیب، پور اسماعیلی و هاشمی^(۱۹) به نتایج تقریباً مشابهی با یافته‌های پژوهش حاضر دست یافتند. در تبیین این یافته می‌توان گفت پرخاشگری عمل آگاهانه‌ای است که با هدف وارد آوردن صدمه و رنج انجام می‌گیرد. این یافته را می‌توان بر اساس مؤلفه‌های کلیدی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی چنین تبیین کرد که با آموزش مهارت خودآگاهی و ارتباط مؤثر، افراد از خودآگاهی و روابط سالم بیشتری بهره‌مند می‌گردند و در واقع درکی عمیق از هیجانانگ، نقاط ضعف و قدرت، نیازها و ذائقه‌های خود پیدا می‌کنند و قادر به ارزیابی، هدایت و کنترل وقایع زندگی‌شان می‌شوند که این قابلیت‌ها نقش بارزی را در ایجاد بصیرت و بینش به خود و محیط پیرامون ایفا می‌کند و قدرت سازش‌پذیری فرد را به لحاظ عاطفی ارتقا می‌بخشد و مانع از آن می‌شود که شخص در سیطره هیجان‌های منفی همچون پرخاشگری قرار گیرد. از سوی دیگر افراد با مهارت کنترل خشم بالا دارای مدیریت هیجانی مطلوبی می‌شوند و بهتر می‌توانند از هیجان‌های منفی نظیر پرخاشگری و تحریک‌پذیری رهایی یابند و در فراز و نشیب‌های زندگی کمتر با مشکلی مواجه می‌شوند و در صورت مواجهه نیز به‌سرعت می‌توانند از موقعیت‌های دشوار و

با توجه به نتایج مندرج در جدول ۴، مقدار F تأثیر متغیر مستقل (برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی) بر مؤلفه‌های همفکری و توافق و انسجام و نمره کلی سازگاری زناشویی معنادار شده است ($P < .05$). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر بهبود سازگاری زناشویی تأثیر دارد. همچنین، میزان اندازه اثر (مجذور اتا) بیانگر آن است که تغییرات نمرات گروه‌ها در سازگاری زناشویی، همفکری و توافق و انسجام به ترتیب به اندازه ۰/۵۱۵، ۰/۳۴۲ و ۰/۳۱۶ درصد ناشی از اجرای برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری زوجین انجام شد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی-ایرانی بر پرخاشگری زوجین تأثیر معناداری دارد. یافته‌های این مطالعه با پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج از کشور همسو است. برای مثال، السون، مارشال، گودارد و

ناراحت‌کننده‌های یابند و به ثبات عاطفی و شرایط مطلوب دست یابند.^(۲۰)

یافته‌های پژوهش همچنین از این نظر قابل توجه و بحث است که پرخاشگری با کنترل تکانه‌ها و درک و شناسایی احساسات و هیجانات دیگران ارتباط قابل توجهی دارد.^(۲۱) بنابراین، از آنجا که عمده مهارت‌های مورد آموزش در برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی همچون حل مسأله، مثبت اندیشی، خودآگاهی، ارتباط مؤثر و ارتباطات زناشویی نقش به‌سزایی در مدیریت و کنترل هیجانات منفی دارد، مداخله صورت گرفته توانست تأثیر معنی‌دار در کاهش پرخاشگری نشان دهد.

افزون بر این، نتایج این پژوهش نشان داد از طریق برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی می‌توان سازگاری زناشویی را در زوجین بهبود بخشید. نتایج برخی از مطالعات همچون السون و همکاران^(۱۷)، الماسی، آکوچیان و ماراسی^(۲۲) و فاتحی‌زاده، احمدی، حسینیان و محمودزاده^(۲۳) با یافته‌های پژوهش حاضر همسو و همخوان است. در تبیین این یافته همچنین می‌توان گفت که سازگاری عبارت است از: میزان هماهنگی فرد با شرایط و تغییرات محیطی که به صورت تغییر در نگرش‌ها و نیز رفتارهای بیرونی نمایان می‌شود. تغییرات ناشی از سازگاری، به فرد کمک می‌کند تا در موقعیت‌های مختلف، کارآتر عمل کند. لذا با آموزش برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی می‌توان سازگاری فرد را نیز افزایش داد. چون این افراد مهارت‌هایی مانند گوش دادن با دقت به دیگران (به‌عنوان یکی از آیت‌های مهم در سازگاری)، مهارت‌های سازش‌جویانه و مسالمت‌آمیز با دیگران، مردم‌آمیزی و همچنین احترام گذاشتن به احساسات خود و دیگران و همچنین مهارت‌های همدلی (که در واقع همان توانایی برقراری ارتباط با دیگران از طریق شناخت افکار و احساسات است) را یاد می‌گیرند و در روابط شخصی و بین فردی موفق‌تر عمل می‌کنند.^(۲۰)

علاوه بر این، وقتی مهارت‌های ضروری زوجین برای زندگی روزمره همچون مهارت‌های مهارت خودآگاهی، مهارت ارتباط مؤثر، مهارت مثبت اندیشی، مهارت حل مسأله، مهارت کنترل خشم و مهارت ارتباط زناشویی افزایش یابد، آن‌ها این توانایی را خواهند یافت که شیوه ارتباط و تعامل را که لازمه حل مشکل مؤثر در جریان ارتباطشان است یاد بگیرند. در جریان هر رابطه‌ای و به‌ویژه روابط صمیمانه وقوع آسیب بین افراد اجتناب‌ناپذیر است. مسأله مهم در اینجا نحوه برخورد همسران برای حل مشکلات و آسیب‌ها است. اگر همسران توانایی درک و فهم هیجان‌های طرف مقابل را داشته باشند و بتوانند ارتباط اجتماعی صحیحی را برقرار سازند؛ در ادامه می‌توانند شیوه‌ای مناسب برای حل مشکلات خود برگزینند^(۲۴) و در نتیجه سازگاری زناشویی آن‌ها افزایش می‌یابد. وقتی مهارت‌های همسران در زندگی زناشویی بر اساس برنامه‌های آموزشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی افزایش یابد، آن‌ها خواهند توانست شیوه و راهبردی صحیح برای حل مشکل خود پیدا کنند. برای هر مشکلی که در جریان رابطه زناشویی رخ می‌دهد راه‌حل‌های بسیاری وجود دارد و همسران باید بدانند که در چنین موقعیتی نباید ناامید شده و احساس ضعف کنند، بلکه باید با مدیریت صحیح رفتار خود و شناخت نسبت به همه جنبه‌های مشکل، بهترین راهبرد را انتخاب کرده و برای تداوم ارتباط زناشویی‌شان برنامه‌ریزی کنند.

در نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت که یافته‌های این پژوهش مبنی بر اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر پرخاشگری و سازگاری زناشویی زوجین در راستای یافته‌های قبلی قرار دارد. در نتیجه‌گیری، از این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که بهبود مهارت‌های زندگی بر اساس الگوی اسلامی- ایرانی و مخصوصاً راهبرد مثبت با ارزیابی شناختی هیجانات باعث کاهش احساسات منفی و افزایش احساسات مثبت و رفتار سازگارانه زوجین می‌شود؛ بنابراین آنان با استفاده درست از هیجانات مثبت مخصوصاً در موقعیت‌های زندگی احساسات منفی همچون پرخاشگری را کاهش می‌دهند و به دنبال آن میزان سازگاری آن‌ها در حوزه زناشویی افزایش می‌یابد. بعد از آموزش برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی، زوجین نکاتی مانند مهارت‌های فکر کردن قبل از واکنش نشان دادن و به تأخیر انداختن واکنش‌های مخرب و آنی در مقابل تهدید دیگران را یاد می‌گیرند و می‌توانند در موقعیت‌های مختلف بر بروز هیجان و پرخاشگری کنترل لازم را داشته باشند. همچنین یاد می‌گیرند به جای تکانشی رفتار کردن و بدون وارد کردن ضربه جسمی و روانی به خود یا به دیگران واکنش سازنده و صحیح داشته باشند. به همین دلیل، به نظر می‌رسد که برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی راهبردی مناسب برای کاهش پرخاشگری و بهبود سازگاری زناشویی زوجین باشد.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به این نکته اشاره کرد که عدم بررسی پیامدهای آموزش ارائه شده در مرحله پی‌گیری، مانع از نتیجه‌گیری درباره اثرات طولانی‌مدت این روش آموزشی شده است. یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر این است که مشکلات زمینه‌ای زوجین در خانواده‌های مبدأ و همچنین مشکلات شخصیتی مراجعان که امکان پرداختن به آن‌ها در این رویکرد درمانی وجود نداشت. با توجه به اینکه برنامه روان‌شناختی خانواده محور بر پایه الگوی اسلامی- ایرانی بر پرخاشگری و سازگاری زناشویی زوجین تأثیر معناداری دارد، پیشنهاد می‌شود که از این روش به‌عنوان یک راه‌کار مؤثر برای بهبود مهارت‌های زناشویی زوجین استفاده شود. محتوای این آموزش‌ها باید در گروه‌های کارشناسی مدون شده و در شکل کارگاه‌های آموزشی در سطح فرهنگ‌سراها و مراکز آموزشی به مرحله اجرا در آید. همچنین، روان‌شناسان و مشاوران خانواده از این روش می‌توانند به‌منظور بهبود سازگاری زناشویی و کاهش پرخاشگری استفاده کنند.

References

- Jalali I, Ahadi H, Kiyamanesh A. The Effectiveness of Family Training Based on Olson Approach for Family Adaptation and Cohesion. *Scientific Journal Management System*, 2016; 7(24):1-22.
- Kararımak Ö, Duran NO. Gender differences in attachment styles regarding conflict handling behaviors among Turkish late adolescents. *International Journal for the Advancement of Counselling*. 2008; 30(4):220-34.
- Neff LA, Geers AL. Optimistic expectations in early marriage: A resource or vulnerability for

- oriented psychological program in marital satisfaction. *Family Psychology*. 2016;3(1):17-30.
15. Navabinezhad S. Favorable harms and patterns of the family. Qom: Academy Islamic sciences; 2013.
16. Forotan A, CGharanjik Z. Marital satisfaction and its relationship with family security. *National Conference on Family and Security*; Yazd2013.
17. Olson JR, Marshall JP, Goddard HW, et al. Variations in predictors of marital satisfaction across more religious and less religious regions of the United States. *Journal of family Issues*. 2016;37(12):1658-77.
18. Hosseini Dowlatabadi FE, Sadat's JS. The relationship between religious Attributes and marital satisfaction among married personal of department of education Rasht city, Iran. *International Journal of advanced Studies in Humanities and Social Science*. 2013;1(1):608-15.
19. Andalib M, Pouresmaeili E, Hashemi J. Investigating the effect of religiosity on marital satisfaction. *National Conference on Family and Security*; Yazd2013.
20. Pasha R, Golshekoh F. Effect of Emotional Intelligence Training on Aggression and Social Adjustment on Students with Behavioral and Emotional Disorders. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*. 2017;7(0):34-.
21. Ganjeh SAR, Dehestani M, Zadeh Mohammadi A. Comparison of Effectiveness of Problem-Solving Skills and Emotional Intelligence Training on Decreasing Aggression in male High School Students. *Knowledge & Research in Applied Psychology*. 2017;14(52):38-50.
22. Almasi A, Akuchekian S, Maracy M. Religious cognitive-behavior therapy (RCBT) on marital satisfaction OCD patients. *Procedia-social and behavioral sciences*. 2013;84:504-8.
23. Fatehizadeh M, Ahmadi A, Hoseinian S, et al. The effect of Islamic couple therapy on marital satisfaction on Isfahan city couples. *Woman and Family Studies*. 2013;1(2):68-94.
24. Korai S, Sodani M, Mehrabizadeh Honarmand M, et al. The effects of emotional intelligence training on family problem solving. *Journal of Psychological Achievements*. 2015;22(2):189-208.
- adaptive relationship functioning?. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2013;105(1):38.
4. Steinberg SJ, Davila J, Fincham F. Adolescent marital expectations and romantic experiences: Associations with perceptions about parental conflict and adolescent attachment security. *Journal of Youth and Adolescence*. 2006;35(3):314-29.
5. Salimi H, Haji Alizadeh K, Sedaghat Ghotbabadi S, et al. Evaluating the Mediator Role of Marital Adjustment in Relation to Prediction of Physical and Mental Health among Primary School Married Teachers. *Iranian Journal of Health Education and Health Promotion*. 2017;4(4):289-99.
6. Doh H-S, Shin N, Kim M-J, et al. Influence of marital conflict on young children's aggressive behavior in South Korea: The mediating role of child maltreatment. *Children and Youth Services Review*. 2012;34(9):1742-8.
7. Tang C, Li BQ, Zhang Q, et al. CaO-templated growth of hierarchical porous graphene for high-power lithium-sulfur battery applications. *Advanced Functional Materials*. 2016;26(4):577-85.
8. Dubow EF, Boxer P, Huesmann LR. Long-term effects of parents' education on children's educational and occupational success: Mediation by family interactions, child aggression, and teenage aspirations. *Merrill-Palmer quarterly (Wayne State University Press)*. 2009;55(3):224.
9. Granic I. The role of anxiety in the development, maintenance, and treatment of childhood aggression. *Development and psychopathology*. 2014;26(4pt2):1515-30.
10. Jacob P, Seshadri S, Girimaji SC, et al. Clinical characteristics of aggression in children and adolescents admitted to a tertiary care centre. *Asian journal of psychiatry*. 2013;6(6):556-9.
11. Spanier GB, Cole CL. Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family*. 1976:121-46.
12. Shavali K, Rezaifar S. The Reasons of Conflict and Divorce in Izeh. *Sociological Cultural Studies*. 2011;2(1):113-38.
13. Abedi A, Mosayebi E, Reza Oreyzi H. Meta Analysis of Effectiveness of Psychological Groups Intervention On Rate of Marital Satisfaction (Iran-1383-1389). *Family Counseling and Psychotherapy*. 2013;3(2):233-61.
14. Ravaei F, Afrooz G, Hosseinian S, et al. Effectiveness of family- based Islamic – Iranian